

2000-tallet: Klimadebatten

(Side 184-190 i Nasjonalstaten – Velferdsstatens grunnlag)

Økologer har lenge arbeidet med spørsmål knyttet til menneskelig overforbruk, det såkalte økologiske fotavtrykk. Lenge kunne den økologiske utfordringen avfeies på et psykologisk eller politiske grunnlag som ”dommedagsprofetier”. Men etter hvert har forskningen blitt så vel underbygd at det ikke er mulig å avfeie realiteten med klimaendringer i retning av et varmere, våtere og vildere klima i våre regioner. Fortsatt kunne noen hevde at dette var et utslag av naturlige svingninger i solaktiviteten, og at endringene derfor ikke var ”vår skyld”. Men selv om det kunne påvises store temperatursvingninger også i tidligere tider, hadde det vært i perioder som ikke hadde vært så sårbare på grunn av mange mennesker og mye teknologi. Dessuten ble det, særlig etter 2005, mer og mer klarlagt at de samtidige temperaturendringen i vesentlig grad var menneskeskapt, og at en temperaturøkning på over to grader kunne utløse ødeleggende prosesser i flere økosystemer.

Dermed er det ikke lenger mulig å holde den økologiske utfordringen utenfor den politiske dagsorden. De som forsøkte å fraskrive seg ansvar ved å skyelde på sola, kom dessuten i et dilemma: Hvis det hadde vært riktig at menneskene bare var ansvarlig for en liten brøkdel av de faktorer som forårsaket global oppvarming, måtte reduksjonene innefor denne brøkdelen gjøres desto mer omfattende, dersom vi skulle redusere den totale oppvarmingen til et nivå innenfor to grader Celcius¹.

Etter flere synlige tegn på klimaendringer og etter en unison konklusjon fra FNs klimapanel om at vi sto overfor menneskeskapt forandringer på klodens økosystemer, tok debatten av. Sommeren 2007 la regjeringen fram flere stortingsmeldinger med betydning for klimapolitikken². I tillegg ble FNs klimapanel og formidleren Al Gore tildelt Nobels fredspris for 2007. På grunnlag av en mediedebatt konsentrert om klimaendingene, kunne folk i første omgang få et inntrykk av de utfordringer vi sto overfor kunne sammenfattes i denne fortellingen:

I jakten på profitt og rask rikdom har mange folk og foretak unnlatt å ta hensyn til den forurensing de forårsaker med sin virksomhet. Vi har på uvettig vis bygd ut forurensende energikilder og utviklet en livsform basert på privatbilisme også der kollektiv transport hadde vært mindre forurensende og mer gunstig for framkommeligheten på veiene.

¹ De som har dyrket forklaringer om varierende solaktivitet er også blitt imøtegått av klimaforskere, jfr. *The Guardian* 11.7.2007.

² I tillegg kommer St.meld. nr. 54 (2000-2001), St.meld. nr. 15 (2001-2002) med tilleggs melding 54 (2000-2001), lagt fram våren 2002.

Resultatet av overdrevne CO₂- utslipp er at solstråler ikke reflekteres, men danner en drivhuseffekt som kan øke den gjennomsnittlige temperaturen i jord og sjø med flere grader. Dette vil få isbreer til å smelte og endre livsbetingelser både for fisk og dyr. For å motvirke dette kreves det at vi blir mer klimabevisste i det vi gjør og at vi ved målsetninger om en radikal CO₂-reduksjon går foran som et godt eksempel for land som forurenses mer enn oss. Den enkelte kan velge kollektiv transport framfor privatbilen, og gå over til biodiesel framfor bensin. Kjøp av klimakvoter for å bedre forholdene i land som forurenses mye, kan være et godt tiltak. Klimaet er felles og forurensningene stopper ikke ved nasjonale grenser. Her er det i første rekke de rike land som har et ansvar³.

Igjen står vi overfor en fortelling med en moralsk appell og et globalt perspektiv. Og igjen har vi en fortelling som fokuserer på internasjonale organisasjoner framfor nasjonalt ansvar. Fortellingen kan dessuten etterlate et inntrykk av at en global livsform i det store og hele går i riktig retning, som et rasjonelt svar på modernitetens utforing, bare vi justerer for litt flere sider enn de vi hittil har tatt hensyn til.

Ut fra regjeringens klimamelding i juni 2007 ville justeringene blant annet bestå i bygge ut kollektivtrafikken, innføre noen grønne avgifter, satse på renseanlegg, kjøpe klimakvoter og å forby oljefyrer. I de politiske partier ble det en del debatt om de klimareduserende tiltak skulle tallfestes i prosenter innen 2020, om skogsvekst skulle regnes som klimareduserende og om hvor mye vi kunne bokføre på kjøp av såkalte klimakvoter fra andre land. I mediepresentasjonen kunne personer med kjendisstatus framholde at vi kunne opprettholde vår livsstandard selv om vi måtte avstå fra ett års lønnsopprykk og redusere flyforurensingen ved å basere oss på en to-ukers ferie i Syden heller enn to én-ukers ferier. Andre talte om framtidige teknologiske løsninger for å skaffe alternative energikilder til olje. Alt i alt kunne debatten etterlate et inntrykk av at ting lot seg ordene med en rimelig grad av justeringer av et innarbeidet utviklingsforløp.

I et større perspektiv er det ikke det som ble sagt i den politiserte del av klimadebatten, som her først og fremst påkaller analyse; men heller alt som ikke ble trukket inn på den offentlige arena. Oppmerksomheten ble rettet mot fenomener som alle kunne se - endringer i mønsteret for nedbør og tørke, vind og varme - ikke mot økosystemer med grenseverdier. Forskerstemmene ble etterlyst i mediedebatten⁴.

³ Litteratur som kunne relativisere den politiserte klimadebatten: Joel E. Cohen, *How many People Can the Earth Support?* W.W. Norton co. N.Y. 1995. • Garret Hardin, *Living Within Limits. Ecology, Economics and Population Taboos.* Oxford University press 1993. • Dag Hessen: "Hvor ille kan det bli?". *Cicerone* 2/2006 og *Appollon* 2/2007.

⁴ Pål Prestrud: "Hvor ble det av forskerstemmene i klimadebatten?", *Klima, Norsk magasin for klimaforskning.* 1/2007. Cicero, Oslo.

Noe av det mest oppsiktsvekkende ved debatten er måten oljeproduksjonen og oljetilgangen ble diskutert på. En ting er at den valutaintjenende oljeindustrien slapp billig fra regjeringens klimamelding. En annen sak er synet på olje bare som brennbar energi, som eventuelt kunne erstattes av andre energiformer. Lite ble sagt om olje som et ikke fornybart råstoff for framtidige generasjoner, et råstoff som det på våre breddegrader hadde tatt fra ett til trehundre millioner år å utvikle, men som en viss generasjon av mennesker, besatt av ideer om egen fornuft og medfødte rettigheter, mente seg å ha rett til å brenne opp så raskt teknologien gjorde det mulig å ta ressursen ut fra naturen.

Amerikanerne framstår i flere sammenhenger som de største miljøforbrukerne. Den amerikanske livsstil har like fullt fått en idealstatus i populærmediene. Påfallende nok har ikke en populær amerikanske kritikken av denne livsstilen fått samme gjennomslag i vår del av verden⁵.

Fraværet av et langsiktig økologisk perspektiv på olje røpet samtidig et fravær av økologiske helhetssyn på andre sider av naturen. En varig temperaturstigning i Nord er ikke bare en trussel for isbjørn og noen andre arktiske dyrearter. Issmeltingen truer blant annet det økologiske grunnlaget for Golfstrømmen, slik vi kjenner den. Dessuten kan en opptining av permafrosten i tundrastrøk frigjøre gasser som metan, med en langt større klimaeffekt enn CO₂.

I Sør kan temperaturstigningen føre til forsterket ørkenspredning og en så stor forringelse av livsvilkårene i mange land at vi kan stå overfor klimaflyktninger i milliontall. I tillegg til et forurensende forbruk av ikke-fornybare ressurser som kol og olje, vil vi kunne erfare at overforbruket av fornybare ressurser, som matvekster, har skjedd i et større tempo enn det naturen kan fornye. Det er dette som er kalt det moderne menneskets ”fotavtrykk”.

Beregninger går ut på at menneskene allerede i dag forbruker mer enn naturen kan reprodusere, og at vi ville trenge 1,2 jordkloder hvis vi skulle holde nåværende konsumpsjon på lengre tid⁶. Dette tallet er basert på opplysninger fra WWF-utredningen ”*Living Planet Report 2004*”, der det ble sagt at i 2001 la hver person i gjennomsnitt beslag på 2,2 hektar land, noe som tilsvarte 23 pst mer enn jordas biokapasitet. Og denne konsumpsjonen var ikke jevnt fordelt. Nordmennene kunne legge beslag på 6.1 hektar. Det ble videre sagt at hvis alle skulle hatt en norsk levestandard fra begynnelsen av 2000-tallet, ville vi trenge mellom tre og fire kloder. Med en amerikansk levestandard måtte vi på sikt ha kunnet disponere enda flere planeter.

⁵ Jfr <http://www.oilcrashmovie.com/>

⁶ Donella og Dennis Meadows, Jørgen Randers, *Limits to growth : the 30-year update*. Earthscan, London 2005. -

Vi står med andre ord overfor et forbruksmønster som ikke er bærekraftig. Dette kunne tilsi begrensinger både i antall konsumenter og i forbruk pr. konsumpsjon. Men dagens kultur er ikke strukturert for denne type utfordringer. Med forestillinger om økt konsumpsjon som et mål på framskritt og med politiske programmer som tilsier at befolkningsveksten bare kan bremses gjennom frivillig barnebegrensing, som forutsettes å inntreffe hvis alle får en vestlig levestandard, kan vi si at vi står overfor en svært alvorlig motsetning mellom kulturbestemte idealer og naturens bæreevne.

Mange perspektiver fra faglig økologisk forskning virket fraværende i den mediefokuserte og politiserte del av klimadebatten⁷. Det samme kunne sies om opprørske ytringer av typen ”mennesket er et skadedyr”, ”menneskets natur kan sammenliknes med en konstruksjon av Reodor Felgen”. Slike ytringer kunne ellers hatt den funksjon at de provoserte fram begrunnelser både for menneskets særstatus i naturen og for begrensinger ved denne særstatusen. En moderne kultur krever begrunnelser for varige verdier, ikke bare at noen hever stemmen når de sier ”menneskeverd”.

Vi er kommet til et punkt i vår utvikling hvor det ikke lenger er mulig bare å begrunne inngrep i naturen med henvisninger til demokratiske ønsker og udiskutable menneskerettigheter. En forsker som har skrevet om dette i forholdsvis populær form er James Lovelock. Hans teorier om vår klode som en levende ”Gaia”, som slår tilbake når menneskene ødelegger naturens mange selvregulerende systemer, har fått en viss oppmerksomhet⁸. Lovelock har hevdet at vi allerede har passert ”*the point of no return*”, og at vi må foreta drastiske endringer i vår naturutnyttelse hvis vi ikke skal gå i møte et århundre med mer sult, kriger og migrasjonsbølger. Blant annet har han forutsagt at endringer i ytre livsvilkår ellers kan føre til at maksimum en milliard mennesker vil kunne leve på denne klode ved århundrets slutt. Selv om ikke alle Lovelocks forutsigelser behøver å bli regnet som sikker vitenskap, kan de ha krav på oppmerksomhet ettersom de ikke avviker helt radikalt fra beregninger lagt fram av forskere i sentrale posisjoner⁹.

Flere deltakere i den norske klimadebatten har talt om at vi må endre ”livsstil”, men det har det vært vanskelig å finne noen som har framholdt at dominerende forestillinger om

⁷ Brian C. O'Neill, F. Landis MacKellar og Wolfgang Lutz, *Population and Climate Change*. IIASA, Laxenburg 2001. • Fred Lukes, Stefan Hermann Siemer, ”Whither Sustainable Development? A Plea for Humility”. *Gaia* 16/3 2007, s. 187- 192.

⁸ James Lovelock, *The Revenge of Gaia: Why the Earth is Fighting Back - and How we Can Still Save Humanity*. Allen Lane, London 2006.

⁹ Jfr beregninger presentert av Dr. James E. Hansen fra Columbia-universitetet og NASA Goodard Instituttet for romstudier, der han hevder at vi vil passere et globalt tippingunkt innen ti år fra 2006 hvis ikke utslipp av metam og CO2 blir redusert innen den tid.

http://en.wikipedia.org/wiki/Greenhouse_gases - http://en.wikipedia.org/wiki/Climate_sensitivity

framskritt og individers rettigheter må opp til en alvorlig revisjon. Dette til tross for at det er vanskelig nå se hvordan vi som mennesker skal kunne tilpasse oss naturgitte livsvilkår, uten å sette grenser både for produksjon og for reproduksjon¹⁰. Det mest nærliggende kunne vært avtaler om begrensninger både på ressurskrevende produksjon og på konsumkrevende reproduksjon, kanskje som gjensidig balanserte avtaler med innebygde sanksjoner mellom folk fra i-land og fra u-land.

Fra enkelte hold har det vært framholdt at framtidige generasjoner av mennesker må avfinne seg med rasjoneringsordninger; og da ikke bare på forbruk, men også på familieførøkelse. Men dette ville være løsninger som kan komme i konflikt med både artikkel 1 og artikkel 25 i menneskerettserklæringen fra 1948. Og i valget mellom å revidere vår generasjons ”tro på menneskerettighetene” eller å la neste generasjon få oppleve kamp om knappe ressurser, så mener tilsynelatende mange at det siste er det minst drastiske.

Det virker påfallende at disse alvorlige sidene ved den økologiske utfordring bare i liten grad er blitt del av den såkalte ”klimadebatten”¹¹.

¹⁰ Jesper Jacobsen: *Vi er for mange - befolkningskontroll eller kaos*. Prudentia, København 2002. • Wolfgang Lutz, Rudolf Richter and Chris Wilson (red), *Population and Climate Change*. IIASA, Østerrike 2001.

[HTTP://WWW.IIASA.AC.AT/RESEARCH/POP/PROJ01/RESULTS.HTML#DOWNLOAD](http://www.iiasa.ac.at/research/pop/proj01/results.html#download)

¹¹ ANDREW DOBSON OG ROBYN ECKERSLEY (RED), *POLITICAL THEORY AND THE Ecological Challenge*. Cambridge University Press 2006.